

Kommentaar

Kadi Herkül,*sõnalavastuste auhindade žürii esimees*

Alustan sellest, millega lõpetas oma kommentaari 2020. aastal sõnalavastuste žüriid juhtinud Jaak Prints: „Mee-nus eelmise aasta žürii esimehe Madli Pesti Sirbi veergudel aastat kokku võtvas intervjuus väljendatud mure ühiskonnaga suhestuva teatri nappuse ning laiema ühiskondliku kaaluga materjalide harva kohtamise pärast. Seda mõtet sobib selgi aastal korrata.“

Üks pääsuke ei too kevadet. Siiski tundub teatriaastale 2021 tagasi vaadates oluline, et meil on Kertu Moppeli õovastavalt ajakajaline „Mefisto“ Eesti Draamateatris, lavakunstkooli lõpetava Marta Aliide Jakovski „Fundamentalist“ Von Krahlis teatris (ei-ei, see ei ole lavastus Varro Vooglaidudest või antivakseritest, ent paneb mõtlema ühiskonnale, kus nad sünnivad) ning muidugi „Kui sa tuled, too mul lilli“ ja „Teises toas“ – kahe lavastustandemi ehk Liis Aedmaa ja Laura Kalle ning Mari-Liis Lille ja Priit Põldma sissevaated lähisuhtevägivalla argipäeva. Need on dokumentaalsed, lähevad süvitsi ja puudutavad.

Siinkohal lahknesid žürii liikmete arvamused selles, kumb kahest lähememisest mõjusam tundus: kas „Teises toas“ *verbatim* monoloogid-dialoogid, millele andsid lisasügavuse lavastuskundid (jäät sulav triikraud või katkiste nõudega kiikuv puhvetkapp), või „Kui sa tuled...“ muinasjutusugemetega dramaturgiliseks üldistuseks kirjutatud tekst. Tööde olulisuses ei kaheldud.

On üks iseloomustav sõna, mis ühendab mees- ja naisnäitleja auhinna nomineeritud kahtkümmet rolli – „nõudlikkus“. Nõudlikkus iseene vastu, partnerite vastu, lavastaja vastu. Miski neis töödes ei ole „umbes nii“, kõik on „täpselt nii“. Aastakümneid tagasi sõnastas Mikk Mikiver asjaarmastaja ja professionaali vahe nõnda: professionaal ütleb „see, mida tahtsin, tuligi välja“, asjaarmastaja tõdeb „mis välja tuli, seda tahtsingi“. Kõik nominendid on professionaalid. Auhindu on ikka ja jälle viis korda vähem kui auhinnaväärilisi.

Parim naisnäitleja Külliki Saldre, Loviisa, „Niskamäe naised“ (Vanemuine). Liinareimanlikult võimas matiarh valitseb Vanemuise suurt lava samasuguse enesestmõistetavusega nagu vanaperenaine Loviisa Niskamäe.

Parim meesnäitleja Erki Laur, Markus, „Fundamentalist“ (Von Krahlis teater ja EMTA lavakunstkool). Armutult intellektuaalne pastor, kelles pole tõelist usku ega armastust, roll, milles Erki Laur põimib peenelt ja mänguliselt isiklikkuse ja kunsti.

Parim naiskõrvalosatäitja Anu Lamp, Ara, „Balti tragöödia“ (Tallinna Linnateater). Aristokraat iga toll, nii hoiakult,

kõnnakult kui ka kõnemanerilt. Ja ometi on see sirgjoonelisus soe ja mõistev.

Parim meeskõrvalosatäitja Alo Kõrve, Treener lavastuses „Ujuja“ (Skene Katus Kunstile) ja Bror Skoog lavastuses „Muusikale“ (Tallinna Linnateater). Mõlemad on ülinappide ja rafineeritud vahenditega loodud koletislikult intensiivsed tegelaskujud.

Mis puudutab žürii tagatuba, siis sündisid kõik tänavused otsused, nii nominentide kui ka laureatide osas, konsensuse alusel. Me ei hääletanud kordagi. Konsensusel on vooruste kõrval kindlasti ka puudusi. Kas me võtsime arvesse n-ö väliseid asjaolusid: aastatepikkust tööde sleppi, muid auhindu? Jah. Aga üksnes juhul, kui kaalukausid seisid tasa. Ja kõik need otsused on subjektiivsed. Ei ole algoritmi, millega mõõta näitlejatöid. Pealegi on iga etendus erisugune. Iga nominent on laureat – see kõlab õnsalt, aga nii ma mõtlen.

Kerri Kotta,*muusikaauhinna žürii esimees*

Kuna pandeemia tõttu lükati 2020. aastal mitme lavastuse väljatoomine edasi, osutus 2021. aasta esietenduste poolest ootamatult rikkalikuks. Toodi välja seitse kogu õhtut täitvat operit, operetti või muusikali, neist kolm Estonias ja kaks Vanemuises. Peale selle sündis Vanemuise ja Estonia koostöös Wolfgang Amadeus Mozarti „Idomeneo“ kontsertlavastus, mis ei jäänud läbimõelduses visuaalselt kuidagi alla eelnimetatud teatritöödele. Mainimist vääriks ka Opera Veto ja Tallinna Filharmonia projektid.

Aasta üheks suuremaks üllatajaks osutus „Promfesti“ ja Kaunase muusikateatri projekt, Giacomo Rossini „Türklane Itaalias“ (dirigent Erkki Pehk), mille puhul võlus artistide väga kõrge muusikaline tase, hea ansambli tunnetus ning külluslik lavastus (lavastaja Andrus Vaarik). Kuigi žüriide hindamise statuut ei luba välisartistide nomineerida, elavdavad seda laadi projektid suuresti Eesti muusikateatripilti ja pakuvad konteksti, millele projitseerida meie enda muusikateatrite tegemised.

Loominguliselt võimsa aasta tegi Risto Joost (ja tundub, et loominguline hoog jätkub ka 2022. aastal), kes peale mainitud „Idomeneo“ kontsertlavastuse on muusikajuht ka Gaetano Donizetti „Linda di Chamounix“ ning Wolfgang Amadeus Mozarti „Don Giovanni“ lavastuse puhul. Samuti tõi ta kontsertettekandes välja Veljo Tormise „Eesti ballaadid“. Joost on end Vanemuise uue peadirigendina suurepäraselt tõestanud, tema tulekuga on teatri helikultuur märgatavalt tõusnud.

Kuigi muusikateater on nähtusena üsna rahvusvaheline, said 2021. aastal ennast rohkelt näidata ka eesti artistid. Tugevaid rolle oli palju, mistõttu kellegi esiletõstmise on omajagu keerukas. Esmajoones meenuvad jõuline Monika Evelin Liiv Azucenana Verdi „Trubaduuri“, ennast laval veenvalt kehtestanud Märt Jakobson, nii Ferrandona „Trubaduuri“, kuid veelgi enam komtuurina „Don Giovanni“. Tema ülesastumised jätkavad mõne aasta eest alguse saanud basside säravaid rollisooritusi meie muusikateatris.

„Idomeneos“ demonstreeris kõrget vokaalset taset Helen Lokuta. Pirjo Jonas aga lausa ületas ennast, esmajoones „Linda di Chamounix“ nimisrollis, aga ka donna Annana „Don Giovanni“, kus virtuosse vokaalpartiiga kaasneb füüsilise teatri piire kompav lavaline liikumine. Kui „Don Giovanni“ tervikliku lavastusliku kontseptsioonina ka jäi mõnevõrra harali, siis vokaalselt oli see üks aasta arvestatavamaid muusikaelamusi: lisaks juba mainitud rollidele võib siin esile tõsta ka Raiko Raaliku ja Tambat Kikka Leporellona ning Tamar Nugise don Giovannina.

Eelmine aasta oli suurte teatrite keskne. Ilmselt on oma mõju siin pandeemial, mis pani üksikprojektid ootele. Kes aga julges siiski välja tulla, riskis näppude kõrvetamisega: aasta ainus muusikal „Johnny“ (Tartu laululaval) millenniumi esimese kümnendi edulugudega konkureerida ei suutnud.

Viesturs Jansons,*balletiauhinna žürii esimees*

Balletiauhinna žürii hindas kõrgelt Vanemuise teatri balletitrupi uuslavastust „Luikede järv“ ning kolmeosalist balletiõhtut „Metamorfoosid“. Need eriilmelised lavastused näitavad trupi tugevat rühmatunnetust ja ansambli tööd ning toovad esile balletiartistide silmapaistva individuaalse arengu.

Eesti Rahvusballeti „Louis XIV – kuningas Päike“ väärib esiletõstmist õnnestunud terviklahenduse eest: originaalmuusika, lavakujundus ning kostüümid toetavad koreograafia kontseptsiooni, peegeldades Louis XIV sära, hiilgust ning hukku.

Balletiauhinna pälvinud Marcus Nilson on Eesti Rahvusballeris tantsinud sel aastal mitmeid muljetavaldavaid ja silmapaistvaid rolle. Karenini rolli balletis „Anna Karenina“ on Marcus Nilson kujundanud balletižürii arvates ülimalt veenvalt, isikupäraselt ning tehniliselt meisterlikult. Tema kehastatud Sulane balletis „Kratt“ mõjub värske, loomuliku ning vabana.

Marie Pullerits,*tantsuauhinna žürii liige*

Tantsuauhinna žüriile oli 2021. aasta suuresti rõõmustavate debüütide aasta.

Laureadina auhinna pälvinud noored loojad Johhan Rosenberg ja Jette Loona Hermanis löid lavastusega „Eden Detail“ visuaalselt pöörase, nihkes, õovastava, ent ligitõmbava maailma. Kultuurikoodidest ja -viidetest tihedas lavailmas köidab artistide uus keha- ja liikumiskäsitlus, mis tugineb internetijärgse ühiskonna suhtlusloogikale. Dramaturgilisest eklektikast hoolimata on see kehaline ja mütopoeetiline maailm väga terviklik. „Eden Detaili“ võib pidada siinse tantsuvalja uueks mängutasandiks.

Keithy Kuuspu „Läbi kukkumine“ võlus mikro- ja makroskoopilise fookuse ning perspektiivi mänguga. Seisundid liikumises, juhused struktuuris, haprus monumentaalsuses loovad vastandite kooskõla, mille võib kokku võtta kui struktureeritud juhuslikkuse. Kuuspu laia haardega otsingulisus nüüdis-tantsus ja etenduskunstis nii etendaja, koreograafi kui ka lavastajana andis põhjuse määrata talle tänavune Kristallkin-gakese auhind.

Tantsuvaldkonnas juba tuttava, oma käekirja kehtestanud Joanna Kalmu somaatilisel kehatööl põhinev „Uitkeha“ väärib esiletõstu kehassemineku, tundliku kehahäälstuse peentöö poolest – sellist kohtab harva. Kalmu skulptuurne hübriidkeha otsib ja leiab uusi vorme dialoogis keskkonna ja vaatajaga. Ka tantsukaugemat publikut hõmmastab Kalmu kui liikumis- ja kehatöösse süvenenud etendaja absoluutne, haarav kohalolu.

Renate Keerd on aastaid mänginud füüsilise teatri ampluaaga, ent tänavu üllatas tantsukunsti žüriid lavastus „Ült“ küllusliku ja ammendamatu hüperrealismiga. Keerd hoiab oma käekirja ja selle kindlat kvaliteeti ning teeb seda leidlikult lõputus ümberkehastumiste, kodeerimis- ja seoste loomise mängus.

Publikut võis üllatada žürii otsus määrata nominendiks debüteeriva koreograafi Johhanna Anett Toomeli ja Lemoot Kompanii „Fish Out of Water“. Debüütlavastuse liikumiskeel on tundlik ja intiimne, etendusruumi iseloomustab pehmus ja nüüdisaegseks tegi selle ambivalentne soolisuuse käsitlus, mis haarab publiku kaasa ka nappide vahenditega.

Tantsuaasta 2021 tõi lavale uusi tegijaid, kelle loometeel tuleb nüüd silm peal hoida, ja üllatas juba end kehtestanud kunstnike loominguga värske nuanseid ja sügavusega.

Järg pöördel.